

Адам Багдановіч — супрацоўнік Сялянскага пазямельнага банка

Ірына ШОРАЦ

Вядучы навуковы
супрацоўнік
Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча

Адам Ягоравіч (Адольф Рыгоравіч) Багдановіч — фалькларыст, этногаф і мовазнавец — прыцягвае нашу ўвагу найперш тым, што ён даў жыццё Максіму Багдановічу, цудоўнаму беларускаму паэту, класіку беларускай літаратуры. Нарадзіўся Адам Багдановіч 20 сакавіка 1860 г. у мястэчку Халопенічы Барысаўскага павета Мінскай губерні ў сям’і прыгонных сялян.

У 1882 г. скончыў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. З 1885 г. працаваў настаўнікам і загадчыкам першага Мінскага пачатковага вучылішча, а па вечарах выкладаў у яўрэйскім вучылішчы. Менавіта на гэты час прыпадае яго актыўная рэвалюцыйная дзейнасць: ён кіруе падпольнымі гурткамі самаадукацыі — афіцэрскім, жаночым і рабочым, наладжвае сувязь паміж Мінскай арганізацыяй “Народная воля” і групай народных настаўнікаў. Напружаная праца ў ву-

чылішчах і актыўная грамадская дзейнасць падарвалі яго здароўе. Ён захварэў на сухоты, і дактары забаранілі займацца настаўніцкай дзейнасцю.

У 1892 г. Адам Багдановіч пераязджае з сям’ёй у Гродна і паступае на службу ў аддзяленне Сялянскага пазямельнага банка. Адначасова з працай у банку ён займаецца навуковай і публіцыстычнай дзейнасцю. Пазней пераязджае ў Ніжні Ноўгарад і Яраслаўль, дзе працуе ў мясцовых аддзяленнях пазямельнага банка, а з 1920 г. загадвае навуковай бібліятэкай пры Яраслаўскім гіс-тарычным музеі. У аўтабіяграфіі Адам Багдановіч узгадвае: “На государственную службу я назначен с 1 сентября 1882 г. и с той поры непрерывно несу ее в течение почти 45 лет...”

В 1892 г. я перешел на службу в Крестьянский земельный банк, работа в котором могла давать обильную пищу моим народническим влечениям. По Крестьянскому Банку я проходил службу в разных городах: в Гродно с 5 июня 1892 г. по 1 октября 1896 г. в должности помощника бухгалтера, в Нижнем Новгороде в должности сначала бухгалтера, а затем непременно члена /с 15 января 1902 г./, в Ярославле в должности непременно члена с 1907 г., а затем и управляющим Ярославским Отделением Крестьянского банка с 26 июля 1918 г. по 1 февраля 1920 г. — день окончательной ликвидации Отделения”.

Напростым і ў пэўным сэнсе трагічным быў яго сямейны лёс, бо гэтаму чалавеку давялося тройчы пачынаць сямейнае жыццё. Першай жонкай Адама Ягоравіча была Марыя Апанасаўна Мякота. У 1888 г. быў зарэгістраваны шлюб, у якім нарадзілася чацвёра дзяцей. Другім сынам быў Максім Багдановіч, будучы класік беларускай літаратуры.

Адам Ягоравіч быў мудрым чалавекам. Выхоўваючы сваіх дзяцей, ён клапаціўся пра тое, каб дзеці былі не толькі фізічна, але і духоўна здаровымі, усебакова развітымі. Асабліваю ўвагу бацька надаваў далучэнню дзетак да фальклору — напэўна, з-за таго, што сам быў знаўцам скарбаў народнай вуснапаэтычнай творчасці, перш за ўсё беларускай. Чытаў дзецям спецыяльна падобраныя творы з народнага эпасу, рускай літаратуры, дасканалы знаёміў іх са старажытнагрэчаскай міфалогіяй, паэзіяй, гісторыяй. Адам Ягоравіч заахвочваў дзяцей да самастойнай працы, для самаадукацыі дома была вялікая бібліятэка, дзе можна было знайсці ўсё патрэбнае для гэтага. Вусныя народныя творы, запісаныя А. Багдановічам на Беларусі, зборнікі рускага і беларускага фальклору іншых аўтараў (А. Афанасьева, П. Шэйна, Е. Раманава), якімі ён карыстаўся ў сваёй рабоце, і былі той жыватворнай крыніцай, якая выхавала ў яго сына Максіма любоў да беларускага слова, беларускай песні, што, у рэшце

рэшт, у значнай ступені паспрыяла нараджэнню яго як паэта.

Адам Ягоравіч як супрацоўнік аддзялення Сялянскага пазямельнага банка быў вельмі адказным, сумленным чалавекам. Пра гэта сведчыць шэраг дакументаў, якія ён вёў, і дзякуючы яго прафесійнай скурпулёзнасці яны захаваліся ў добрым стане. Да гэтых дакументаў адносяцца як асабістыя дакументы А.Я. Багдановіча (працоўная кніжка, спісы, лісты, квітанцыі), так і дакументы Сялянскага пазямельнага банка — акты, уставы, пратаколы, расклады.

У фондах Літаратурнага музея Максіма Багдановіча захоўваецца шэраг дакументаў, звязаных з банкаўскімі справамі, якімі займаўся Адам Ягоравіч Багдановіч. Сярод іх “Устав Крестьянского поземельного банка” (дарэчы, гэты дакумент увайшоў у дзеянне ў 1895 г. і быў распрацаваны Міністэрствам фінансаў пад кіраўніцтвам С.Ю. Вітэ і зацверджаны імператарам Аляксандрам III. Дзякуючы менавіта гэтаму дакументу Сялянскі пазямельны банк атрымаў права купляць землі за асабісты кошт для наступнага перапродажу, а таксама даваць пазыкі пад землі, якія сяляне ўжо набылі. У выніку за 1896—1905 гг. удзельная вага банка ў сістэме іпатэчных крэдытных устаноў вырасла з 11,6 да 29,9%), а таксама “Объяснительная записка к расписанию подесятинных нормальных оценок Крестьянского поземельного банка” 1913 г., “Расписание подесятинных нормальных оценок Крестьянского поземельного банка” 1914 г., “Расходы хуторянина при составе семьи в 5-ти человек” начала XX века, “Акт о приеме имущества Крестьянского поземельного банка” 1918 г., “О пределе делимости земельных участков” 1911 г. Вельмі цікавы дакумент аб расходах хутараніна. У ім падлічаны як першасныя неабходныя расходы на сям’ю, так і другасныя. Да перш за ўсё неабходных, якія патрэбны сям’і складам 5 чалавек, адносіліся расходы на будаўніцтва дома, сельскагаспадарчага інвентара, на дровы для ацяплення, прадукты харчавання, розныя прадметы хатняга карыстання, адзенне, расходы на царкву. Дзякуючы гэтым дакументам можна даведацца як пра дзейнасць Сялянскага пазямельнага банка, так і пра гісторыю, культуру сялянскага побыту канца XIX — пачатку XX ст.

Аддзяленне Сялянскага банка на тэрыторыі Беларусі ўзнікла ў канцы XIX ст. (1882 г.) як дзяржаўны іпатэчны банк Расійскай Імперыі і дзейнічала да 1917 г. Ідэя яго заснавання ў асноўным датычылася выдачы сялянам доўгатэрміновых пазык на набыццё прыватнаўласніцкіх зямель. На Беларусі аддзяленні банка дзейнічалі ў Вільні, Віцебску, Гродне, Мінску і Магілёве. У першы перыяд сваёй дзейнасці (1883—1895), нягледзячы на параўнальна нявыгадныя ўмовы атрымання пазык (пад 7,5—8,5% гадавых і неабходнасць значных даплат да іх), пры садзейнічанні банка ў беларускіх губернях куплена 425,1 тыс. дзесяцін зямлі (больш за 50% усіх сялянскіх пакупак). З 1895 г. банк атрымаў права на пакупку ва ўласны зямельны фонд памешчыцкіх, удзельных і казённых зямель. З гэтай мэтай банку быў дазволены неабмежаваны выпуск дзяржаўных пасведчанняў, якія размяшчаліся на ўнутраных і замежных фондавых рынках. Банк ператварыўся ў аднаго з найбольшых зямельных уласнікаў Расіі, перапрадаючы свае землі сялянскім гаспадаркам і таварыствам.

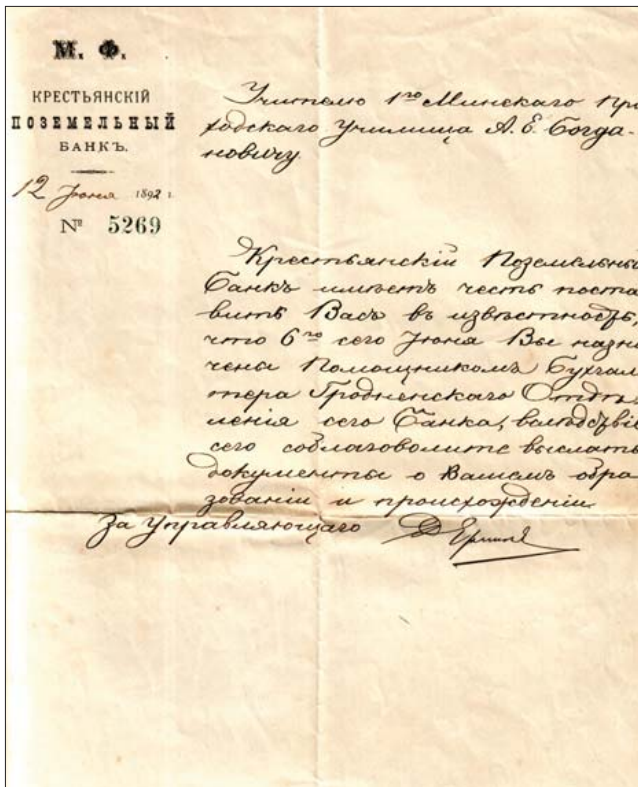

Адам Ягоравіч Багдановіч.

З 1906 г. Сялянскі пазямельны банк стаў сродкам землеўпарадкавальнай палітыкі сталыпінскага ўрада, ён выдаваў пазыкі пад заклад надзельных зямель пры перасяленні на хутары, адрубы і новыя землі. Найбольшыя пазыкі выдаваліся аднаасобным і хутарскім гаспадаркам.

Аддзяленне Сялянскага пазямельнага банка ў Гродне.

Ліст-запрашэнне А.А. Багдановіча на працу ў Аддзяленне Сялянскага пазямельнага банка ў Гродне.

Расклад Сялянскага пазямельнага банка.

Свае землі банк таксама драбіў на хутарскія і адрубныя ўчасткі і ў такім выглядзе прапаноўваў сялянам.

У дакуменце Сялянскага пазямельнага банка "Объяснительная записка к расписанию подесятинных нормальных оценок Крестьянского поземельного банка" 1913 г. узгадваецца пра Гродзенскае аддзяленне: "По данным Центрального Статистического Комитета за 1905 г., земли частной собственности составляли 36,7%, а наделные — 46,3% всей площади Гродненской губернии.

Установленные Гродненским Отделением нормальные ставки, насколько можно судить из имеющегося в Банке довольно обширного оценочного материала, в общем, правильно отражают стоимость пахотных земель губернии; только по незначительному числу районов да известной степени выясняется небольшая напряженность этих ставок. Имея, однако, в виду, что проект Отделения составлен в предположении, что упомянутые ставки будут применяться без повышения. А между тем в дальнейшем признано было целесообразным уполномочить местные Отделения Банка, в заслуживающих уважения случаях, увеличивать нормальные оценки в пределах до 25%, представляется соответственным, в видах вяцей осторожности, несколько понизить эти оценки. Размер указанного понижения почти для всех районов губернии достаточно определить, примерно, в 10%".

На Беларусі Сялянскі пазямельны банк заняў першае месца па аб'ёме іпатэчных аперацый, апырэдзіўшы Дваранскі зямельны банк і акцыянерныя зямельныя крэдытныя ўстановы. Пры яго пасрэдніцтве на Беларусі купілі зямлю 215 тыс. сялянскіх гаспадароў. У той жа час банк імкнуўся да захавання высокіх цэн на зямлю, што адмоўна адбілася на пакупной здольнасці пазычальнікаў і патэнцыяльных пакупнікоў, прывяло да росту нядоімак, з-за чаго ў фонд банка адбіраліся прададзеныя ўжо землі і паўторна выстаўляліся на таргах, і, у канчатковым выніку, да памяншэння колькасці кліентаў банка з боку сялянскіх гаспадарак. Да 1917 г. Сялянскі пазямельны банк прадаў са свайго фонду ўсяго 61% зямель і 25 лістапада 1917 г. быў ліквідаваны.

Пра неабходнасць існавання для сялян гэтага банка пісаў А.А. Багдановіч у аўтабіяграфіі: "В своем деле никто не судья, но могу сказать, что моя почти 28-летняя служба по крестьянскому банку направлялась одной руководящей идеей — интересами трудового народа. Это неоднократно было признано самими крестьянами самым трогательным образом. Наиболее ярко это выразилось в годы экономической разрухи. Я ничего не имел для продажи или обмена на продукты: все сгорело в Ярославском пожаре 1918 г., но я не чувствовал недостатка в продовольствии: крестьяне ближайшей округи в течение 3,5 лет доставляли мне и моей семье на 6 душ хлеб и всякую живность. Горжусь этой высокой оценкой моей многолетней работы".

Літаратура:

1. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 6. Кн. 1. — Мн.: БелЭн, 2001.
2. Дакументы з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.